

Kautilya

Arthasāstra

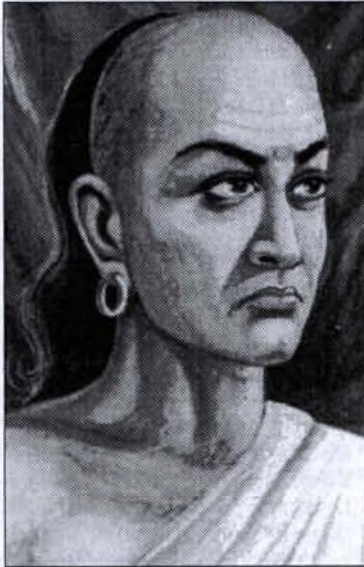
Előszó

Az *Arthasāstra* szanszkrit kifejezést lefordítani szinte lehetetlen. Az *artha* szó jelent vagyont, gazdagságot, jólétet, általában az anyagi javakat, de jelentheti magát a kormányzást is. A *sāstrā*-val, „tankönyv”-vel együtt tehát körülbelüli jelentése: „A kormányzás tankönyve”, de leginkább a „Hasznos dolgok tankönyve”.

Az ind hagyomány az *Arthasāstrát* Chandragupta Maurya indiai uralkodó (kb. Kr. e. 322–298) híres-hírhedt miniszterének, *Kautilyának* (Chanakyának) tulajdonítja, az azonban majdnem bizonyosra vehető, hogy nem egy szerző munkája. A kételyeket megalapozza egyrészt az, hogy olyan helyekre és népekre utal (pl. Kína), amelyek még nem voltak ismertek a Kr. e. 4. század Indiájában, másrészt nem használja azt a terminológiát, amely a *Maurya*-korban használatos volt,¹ és maga a szöveg is harmadik személyként nyilatkozik sok helyütt *Kautilyáról*. Valószínű, hogy létezett egy eredeti mű, ami akár *Kautilya* szellemi terméke is lehetett, a ránk maradt szöveg azonban ennek egy későbbi, átdolgozott változata. Az *Arthasāstra* a vallási (és tradicionális) jogcsaládba tartozó hindu jogon belül is meglepő vonásokat mutat. Így pl. érdemes megjegyezni, hogy nem az isteni kinyilatkoztatás a legitimációs bázisa, hiszen az legfeljebb propagandaként bír némi fontossággal, és egyértelműen nagyobb jelentőséget tulajdonít az uralkodó parancsának, mint bármely isteni rendelkezésnek.

Ennek megfelelően az *Arthasāstra* rendszerében a jogforrási hierarchia csúcsán nem a vallási előírások állnak, hanem a királyi rendeletek.

Az *Arthasāstra* egy igen erősen centralizált államhatalmi rend mellett teszi le a voksát (példának okáért érdemes megjegyezni, hogy olyan kémhálózatot működtet, amely bármely despotikus uralomnak dicséretére vált volna). Részletes utasításokat ad az állam ellenőrzésére, a gazdaság megszervezésére, a hábo-

Kautilya

rúban tanúsítandó magatartásra vonatkozóan, egyszerűs mind az ókori India világának legértékesebb forrása.² Maga a mű 15 könyvből áll, igen terjedelmes alkotás, jogi, politikai, gazdaságszervezési kérdésektől elkezdvé olyan kérdésekkel is foglalkozik, mint a király kötelessége háremével szemben. Számos nyelvre lefordították, angolul több fordítása is megjelent.³

Vekerdi József professzor úrnak ezúton is ismételtelen köszönöm a fordításban nyújtott segítségét.

Rigó Kinga

Kautilya

Arthasāstra (részlet)

VI. fejezet

2. rész

*A békéről és a küzdelemről*⁴

11.1 A jólét (*yógakśéma*⁵) alapja a béke és a küzdelem. 12.1 A küzdelem nem más, mint erőfeszítéssel befejezni megkezdett cselekvéseket. 13.1 A béke nem más, mint biztonságban élvezni a cselekvések gyümölcseit.

14.1 A béke és a küzdelem alapja hatféle. 15.1 Ennek (*a békének és a küzdelemnek*) a megmaradás, romlás és gyarapodás az eredménye. 16.1 Emberi a rossz vagy jó viselkedés, isteni a szerencse vagy a szerencsétlenség. 17.1 Az isteni és emberi cselekvés mozgatja a világot. 18.1 Isteni a nem látható cselekedet. 19.1 Ebben (*a nem látható cselekedetben*) a kívánt gyümölcscsel kapcsolatos a szerencse, a nem kívánttal kapcsolatos a szerencsétlenség. 110.1 Emberi a látható cselekedet. 111.1 Ebben a helyes viselkedés (*vezet*) a jólét (*hez*), a helytelen a balszerencs (*éhez*). 112.1 Ez (*az emberi viselkedés*) tervezhető, az isteni nem (*tervezhető*).

113.1 A győzni kívánó király határozott, uralmi jegyek⁶ (*kel rendelkezik*), és ő a helyes viselkedés alapja. 114.1 Az őt mindenfelől körbevevő szomszéd az ellensége. 115.1 Az ezt követő szomszéd a barát.⁷ 116.1 Az ellenfél szerencsés helyzetével rendelkező szomszédja ellenség, (*aki ha*) bajban van, megtámadandó, (*ha*) támasz nélküli, vagy gyenge, megsemmisítendő, ellenkező esetben szorongatandó vagy gyengítendő. 117.1 Ezek a különböző típusú ellenfelek.

118.1 Fentiekből következően (*a király*) előtt helyezkedik el területi sorrendben a barát [*mitra*], az ellenfél barátja [*arimitra*] a barát barátja [*mitramitra*], az ellenfél barátjának barátja [*arimitramitra*], mögötte pedig a hátbatámadó [*pārshnīgrāha*], a hátbatámadóra rátörő [*ākṛanda*], annak a támadója [*pārshnīgrāhāsāra*] (és) ez utóbbinak a támadója [*ākṛandāsāra*].

119.1 A közvetlen szomszéd a természetes ellenség; az egyenrangú származású születésénél fogva az; a megkárosított vagy a megkárosító a cselekedet által válik azzá (*ellenséggé*).

120.] Az eggyel távolabbi⁸ a természetes szövetséges; (ugyanígy az) atyai vagy anyai rokon születésénél fogva; vagyon vagy élet okából hozzá menekülő a cselekedet által (válik szövetségessé).

121] Az ellenség győzni kívánó szomszédja (minősül) ingatag(nak), aki képes arra, hogy segítsen a szövetkezett/nem szövetkezett erőknél, illetve képes leverni őket külön-külön.

122] Aki nem ellenség, nem győzni kívánó és nem ingatag, ezeknél erősebb és képes ezek megsegítésére akár szövetségben vannak, akár egyedül, valamint képes azokat külön-külön leverni, az a semleges (uralkodó).

123] Következnek a hatalmi tényezők.

124] A hatalom hármassága: a győzni akaró, a szövetséges vagy a szövetséges szövetségese.

125] Ezek mindegyike öt jellemzővel bír: miniszter, ország, erődítmény, kincstár, haderő – Ez a királyi hatalom tizenhatalmassága.⁹

126] Ez egyenként az ellenség, a szövetséges, az ingatag és a semleges körének kifejtése. 127] Így (szól) a négy kör összefoglalása.¹⁰ 128] Tizenkétféle uralkodói típus (létezik),¹¹ hatvan uralmi jegy (dravjaprakti), ezek összesen hetvenkettőt tesznek ki) 129] Ennek mindnek megvan a maga előnye.

130] A képesség és a siker a következő:

131] A képesség hatalom. 132] A siker jólét. 133] A képesség háromféle: a tanácsadás képessége a tudás erejében, az uralkodás képessége a kincstár és a hadsereg erejében, a vállalkozókedv képessége pedig a bátorságban rejlik. 134] Ugyanígy a siker is háromféle: a tanácsadás képességével érhető el annak sikere, az

uralkodás képességével annak sikere, a vállalkozó kedv képességével annak sikere. 135] Aki ezekben bővelkedik, az győztes, aki kevésbé, az vesztes, akiben közepesen (van meg), az semleges lesz. 136] Ezért gyűjtse magába a képességet és a sikert (a király) –

vagy ha ő semleges, akkor az uralkodói jegyek folytonosságával és rendezettségével (igyekezzék ezektől megfosztani ellenfelét).

137] Vagy pedig ellenséget-gyűlölővel és ármánykodóival törekedjék ugyanerre.

138] Vagy ha ezt látja: Jó képességű ellenfelem beszédrel, büntetéssel, durvasággal, vagyona megrablásával elfordítja magát az alattvalókat, vagy mivel si-

keres, vadászattal, szerencsejátékkal, részegeskedéssel, nőekkel hanyaggá válik, akkor alattvalóit meggyűlölve, elgyengülve vagy hanyag lévén általam leigázhatóvá válik; vagy a háborúba keveredve minden oldalról bekerített, váraiból kiszorult, akkor egybegyűjtött seregével, szövetségeseitől és váraitól megfosztva le tudom igazni; (Beékelve az ellenfél gondolata:)¹² „Egy erősebb király el akarja pusztítani ellenségemet, és ha elpusztította, engem is elpusztíthat. Tehát segítséget fog nyújtani nekem, ha egy erősebb megtámad, vagy dolgaim rosszul mennek. Továbbá, ha egy semleges kíván rám támadni, ilyen és hasonló okokból ellenfelének is erőt és sikert kíván.”

139] A távolabbi országokat, mint a bronzot fészítse ki A szomszédja legyen küllő, és ő legyen a kerék agya 140] Ha az ellenség a király és barátja közé kerül Ha erős is támadható s könnyen megsemmisíthető.

Chandragupta udvara (falkép): Az uralkodó és Kautilya (Chanakya)

Jegyzetek

¹ Basham, Arthur Lewellyn: *The wonder that was India* (Sidgwick and Jackson, London, 1963. 79. p.)

² Uo., 79–80. p.

³ Kautilya's *Arthaśāstra*. Transl.: dr. R. Shamasastri (Mysore Printing and Publishing House, Mysore, 1915, 184. p.); *Bevezetés a jog és államtudományokba*. Szerk.: Szabó Miklós (Prudentia Iuris. Bfbor Kiadó, Miskolc, 1995; 3., átd. kiad.: 2001); Zweigert, Konrad–Kötz, Hein: *An introduction to comparative law. 1. § I.* Translated by Tony Weir (North-holland Publishing Company, Amsterdam–New York–Oxford, 1977).

⁴ Śamavyāyāmikam szó szerint: a békéről és a tevékenységről.

⁵ Yógakśéma szó szerint: megszerzés és biztonság.

⁶ Dravjaprakti: a királyi mivelthoz szükséges attribútumok/tulajdonságok összessége

⁷ Barát vagy más néven szövetségese.

⁸ Tehát a közvetlen szomszéd után következő állam/uralkodó.

⁹ A hatalom három alkotó eleme mindegyikének megvan az öt jellemzője, vagyis $3+3 \times 5=18$.

¹⁰ A négy kör tehát: az ellenség, a szövetséges, a semleges és az ingatag (állam/uralkodó).

¹¹ Az ingatag [madhyama], a győzni akaró [vijigishu], a semleges [udāsina], az ellenség [śatru], barát [mitra], az ellenfél barátja [arimitra] a barát barátja [mitramitra], az ellenfél barátjának barátja [arimitramitra], a hátbatámadó [pārshnñigrāha], a hátbatámadóra rátörő [ākrandā], annak a támadója [pārshnñigrāhāsāra] (és) ez utóbbinak a támadója [ākrandāsāra].

¹² A fordító megjegyzése.